
ЦІННІСНІ КОНЦЕПТИ ТА ОРІЄНТИРИ СУСПІЛЬСТВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК СКЛАДОВІ ДИЗАЙН-ОСВІТИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Красовська Ольга, Колесник Наталія, Красовська Олеся
DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-539-6-21>

ВСТУП

Сьогодення людської цивілізації характеризується виникненням і наростанням надзвичайно гострих глобалізаційних проблем, які охопили практично усі сфери життєдіяльності та вийшли за межі держав і континентів, зачіпаючи життєві інтереси кожного мешканця планети незалежно від раси, віри, громадянства, чи майнового стану. Глобальні проблеми людства та України є складними і багатограними, а їх розв'язання потребує спільних зусиль держави, бізнесу і громадянського суспільства. Одним із ключових аспектів подолання актуальних проблем є затвердження Концепції сталого розвитку, яка пропонує комплексне бачення розвитку суспільства з урахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів¹.

Відповідно до Концепції, освіта для сталого розвитку охоплює екологічну, економічну та соціальну проблематику навчання та виховання під кутом зору формування нової системи ціннісних орієнтирів та моделей поведінки підростаючого покоління та суспільства загалом. Передбачається, що освіта повинна відігравати ключову роль щодо забезпечення здорового та якісного життя сучасного та майбутнього суспільства через формування орієнтованого на стале майбутнє мислення людини та становлення відповідних цінностей і пріоритетів. Вища освіта має на меті інтегрувати принципи, цінності, практичні прийоми сталого розвитку в усі аспекти підготовки фахівців для суспільства сталого розвитку. Науковці підкреслюють, що

¹ Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Київ. 2017. С. 6. URL: <https://surl.li/qakgrp>

інституції вищої освіти мають унікальні можливості, унікальне поєднання знань та навичок для генерації нових ідей, формування суспільної думки щодо проблем та викликів сьогодення, залучення мас до рішучих змін в ім'я сталого життя².

Система вищої дизайн-освіти є стратегічно важливою умовою сталого розвитку сучасного суспільства в Україні, забезпечення культурного, соціального розвитку та економічного зростання нашої держави. Заклади вищої технічної та мистецької освіти покликані сформувати інноваційно та креативно мисляче покоління дизайнерів, яке має відповідні фахові знання і компетентності, здатне ефективно діяти у сучасному мінливому світі. Вища дизайн-освіта повинна бути якісною, нарощувати інтелектуальний капітал особистості фахівця в галузі культури і мистецтва, спрямовувати його до нових ідей, самостійності, професійної творчості.

Вагомим чинником негативного впливу на втілення Цілей Сталого Розвитку є воєнні дії в Україні. Ведення бойових дій, руйнування будівель, рух важкої техніки – ущільнюють ґрунт, порушують його структуру, погіршують водопроникність і аерацію. Території, які потерпають від бойових дій піддаються негативному впливу мінеральними добривами та пестицидами у результаті руйнування складів та заводів із їх виготовлення, забрудненням побутовими та промисловими відходами, які залишаються після воєнних дій. Подолання наслідків руйнації ландшафтів та знищення інфраструктури нашої країни, переміщення великої кількості осіб з місць бойових дій потребують значних зусиль, ресурсів і часу на відновлення. Наслідки збройного конфлікту, демографічна криза, невизначеність напрямів розвитку та несприятлива зовнішньоекономічна ситуація стали основними чинниками економічного спаду та зменшення обсягів виробництва. Наразі необхідним є визначення завдань Цілей Сталого Розвитку на етапі повоєнного відновлення в Україні, що може слугувати імпульсом для подальшого поступального розвитку країни³.

Посилення впливу глобалізаційних викликів у всіх сферах суспільного життя та імплементація моделі сталого розвитку викликають підвищений інтерес вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема різні аспекти сталого розвитку світових регіональних систем знайшли відображення у працях І. Бистрякова, Х. Боссель, Г. Дейлі,

² Лелеченко А. П. Проблеми досягнення глобальних цілей як конвергенція ціннісних орієнтирів сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 120. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.23.118>

³ Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Київ. 2017. С. 11. URL: <https://surl.li/qakgqp>

О. Дрейера, М. Згуровського, Д. Медоуза, М. Мойсєєва, В. Новожилова, Р. Сивака, А. Степаненка, Н. Терентьєвої, Дж. Форрестера, Ю. Харазішвілі, М. Хвесика, О. Шубалія, О. Яреми. Проблеми освіти сталого розвитку розглядаються у працях В. Андрущенко, І. Бєха, В. Кременя, Л. Масол, І. Зязюна, М. Згуровського, який підкреслює, що ключовим компонентом освіти має бути розроблення і впровадження освітніх програм, що охоплювали б усі галузі знань, давали можливість трансформувати всі суспільні процеси у напрямку сталого розвитку⁴. Вплив глобалізаційних процесів на сучасному етапі досліджено у працях провідних учених: А. Гальчинського, В. Лугового, В. Кременя, Є. Марчука, П. Сауха.

Різнобічні тенденції розвитку дизайн-освіти в Україні та зарубіжних країнах розглядаються в наукових працях С. Алексєєвої, В. Жлудько С. Лінди, С. Мигалія, І. Диди, Т. Казанцевої, В. Орлова, О. Фурси. Теоретичні та методичні аспекти фахової освіти дизайнерів висвітлюються у публікаціях таких вітчизняних вчених, як Є. Антонович, О. Боднар, О. Бойчук, І. Голод, Г. Гребенюк, В. Даниленко, В. Коновал, В. Косів, А. Павлів, В. Прусак, В. Радкевич, С. Рибін, А. Чебикін, В. Яблонський. Особливості проєктування змісту та процесуальної частини професійної підготовки майбутніх дизайнерів всебічно висвітлено в дослідженнях Т. Іваненко, В. Корсуньського, Т. Ніколаєвої, В. Орлова, Л. Оружко, С. Прищенко, М. Селівачова, В. Стасенка, О. Стрижової, О. Трошкіна, О. Фурси, О. Чепелюк, С. Чирчика.

Модернізація дизайн-освіти в Україні проєктується в змісті вітчизняних концепцій та стратегій, зокрема як «Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції» (2015)⁵, «Концепція підготовки майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри» (2018)⁶, «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки»⁷, «Стратегія розвитку дизайн-освіти

⁴ Згуровський М. 3. Досвід освіти зі сталого розвитку в НТУУ «КШ» *Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури*. 2009. Випуск № 36. С. 169–178.

⁵ Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції. Збірник матеріалів Міжнародної науково-методичної конференції професорсько-викладацького складу і молодих учених в рамках VIII Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2015», м. Харків, 15–16 жовтня 2015 року / За загал. ред. Даниленка В.Я. Харків: ХДАДМ, 2015. 220 с.

⁶ Алексєєва С. Концепція підготовки майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри. Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. 2018. № 17. С. 22–26.

⁷ Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki>

в повоєнній Україні: трансдисциплінарний підхід» (2023)⁸, розвідок, зокрема в аналітичному дослідженні «Сучасний стан дизайнерської освіти в Україні» (2018)⁹, «Дизайн-освіта майбутніх фахівців: проблеми та перспективи» (2022)¹⁰ та інших джерел. Водночас концептуалізація підходів щодо окреслення ролі ціннісних орієнтирів сталого розвитку у процесі модернізації системи дизайн-освіти в Україні знаходиться на стадії становлення. Без проведення об'єктивного аналізу концептуальних ідей та ціннісних орієнтирів Глобальних Цілей Сталого Розвитку, вирішити проблему нових підходів до дизайн-освіти в Україні неможливо.

1. Аналіз Глобальних Цілей сталого розвитку та їх імплементація в змісті вітчизняної дизайн-освіти

В умовах сьогодення актуалізуються питання реалізації нової парадигми розвитку суспільства, що отримала назву «сталий розвиток» (sustainable development) та виникає необхідність визначення форми взаємодії суспільства і природи для забезпечення збалансованості економічного зростання, соціального розвитку та екологічної стійкості, при якій нинішні покоління забезпечують свої життєві потреби, не позбавляючи майбутніх поколінь аналогічної можливості. За результатами діяльності Міжнародної Комісії з довкілля і розвитку у 1987 році сформульовано сутність поняття «сталий розвиток» під яким розуміють «такий розвиток суспільства, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не має ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби»¹¹. У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено Цілі Сталого Розвитку, які включають сімнадцять найбільш амбітних цілей

⁸ Мигаль С., Мигаль В., Мигаль Г. Стратегія розвитку дизайн-освіти в повоєнній Україні: трансдисциплінарний підхід. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Архітектура». № 2 (10). 2023. С. 119–129.

⁹ Авер'янова Н., Гук Л. Сучасний стан дизайнерської освіти в Україні. *SWorld Journal*. 2018. №11. Частина 5. С. 93–97.

¹⁰ Дизайн-освіта майбутніх фахівців: проблеми та перспективи. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Полтава. Видавництво Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка 2022. 100 с.

¹¹ Brundtland, G.H. Our common future – Call for action. *Environmental Conservation*, 1987. 14(4): pp. 291–29.

та сто шістдесят дев'ять завдань¹². Важливість затверджених Цілей Сталого Розвитку зумовлена низкою причин, зокрема:

- збалансований підхід (концепція сталого розвитку спрямована на баланс між економічним зростанням, соціальним прогресом та збереженням довкілля, а це зумовлює те, що прийняття екологічних рішень відбувається з урахуванням їх впливу на довкілля та суспільство);
- довгострокове бачення (економічний зріст базується на збереженні природних ресурсів для майбутніх поколінь);
- запровадження інновацій та нових технологій (біопаливо з рослинних та тваринних відходів, біорозкладні матеріали, вертикальне фермерство для зменшення експлуатації ґрунту, енергоефективні будинки з екологічних будівельних матеріалів із зеленими дахами покриті рослинністю, які сприяють ізоляції будинку та покращують мікроклімат);
- біоремедіація – використання мікроорганізмів для очищення забруднених ґрунтів і вод;
- міжнародне співробітництво у всіх галузях¹³.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року на засадах принципу «Нікого не залишити осторонь» було започатковано інклюзивний процес адаптації Цілей Сталого Розвитку. Кожну глобальну ціль розглянуто з урахуванням специфіки національного розвитку. Протягом 2016 року в Україні було проведено низку національних та регіональних консультацій. За результатами консультацій можна зробити висновок, що національні Цілі Сталого Розвитку слугуватимуть основою для інтеграції зусиль, спрямованих на забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та раціонального природокористування. Досягнення Цілей Сталого Розвитку потребує глибоких соціально-економічних перетворень в Україні та нового глобального партнерства¹⁴.

Національна система Цілей Сталого Розвитку включає вісімдесят шість завдань національного розвитку, що забезпечить міцну основу для подальшого планування розвитку України та моніторингу стану їх досягнення. Цілі сталого розвитку в Україні можна класифікувати за такими групами:

¹² Butlin J. Our common future. By World commission on environment and development. Journal of International Development (en) 1 (2). London, Oxford University Press, 1987. pp. 284–287.

¹³ Природоорієнтовані рішення для сталих міст. Гід для прийняття рішень. URL: <http://surl.li/uwknrc>

¹⁴ Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Київ. 2017. С. 7. URL: <https://surl.li/qakgqp>

- справедливий соціальний розвиток;
- стале економічне зростання та зайнятість;
- ефективне, підзвітне та всеохоплююче управління і справедливість для всіх;
- екологічна рівновага та розбудова стійкості.

Суспільне бачення розвитку України до 2030 року охоплює такі орієнтири для досягнення, як добробут та здоров'я населення, що забезпечуватимуться інноваційним розвитком економіки, побудованим на сталому використанні природних ресурсів. Економічне зростання буде ґрунтуватися на моделі «зеленої» економіки. Завдяки заходам із енергозбереження та застосуванню енергоефективних практик суттєво має знизитися енергоємність валового внутрішнього продукту. Частка виробництва екологічно чистої енергії неухильно зростатиме, витісняючи, перш за все, традиційні технології, що дозволить суттєво зменшити викиди парникових газів у атмосферу. Це сприятиме покращенню якості життя населення без шкоди довкіллю і стане вагомим чинником зростання тривалості життя¹⁵.

Установлено, що сучасні виклики досягнення Глобальних Цілей передбачають інтеграцію ціннісних орієнтирів сталого розвитку, спрямованих на запровадження оновленої системи вищої освіти, що покликана забезпечити розробку, прийняття й реалізацію таких стратегічних рішень, які б слугували загальносвітовим інтересам, а національні зусилля підкріплювалися ефективним міжнародним співробітництвом на засадах дипломатії та запобіганням кризам. Ці та інші ціннісні орієнтири сталого розвитку у подальшому мають бути покладені в основу розробки концептуальної моделі дизайн-освіти за сферами людської життєдіяльності.

Нині в Україні триває процес реформування методології, змісту і технологій вищої дизайн-освіти в контексті як стандарту змісту, так і методик викладання фахових дисциплін. Формуються засади набуття студентами широкого кола професійних компетентностей, проєктних навичок, обізнаності з питань етики та прав людини, усвідомлення фундаментальної ролі дизайнера в утвердженні системного, прогностично-проєктного мислення майбутнього фахівця. Ми погоджуємося з думкою О. Чирви про те, що інноваційний рівень фахової підготовки дизайнера визначає сьогодні готовність особистості до впровадження

¹⁵ Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Київ. 2017. С. 8. URL: <https://surl.li/qakgrpq>

ідей сталого розвитку суспільства¹⁶. В умовах глобалізованого світу з характеристиками складної суперечливості, динамічності, саме фахова компетентність особистості дизайнера, що виявляється в умінні розв'язувати проблеми в умовах невизначеності завдань і варіативності можливих результатів стає рушійним компонентом забезпечення сталого розвитку суспільства.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 13 грудня 2018 року № 1379 затверджено Стандарт вищої освіти України: першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 022 «Дизайн», а отже, зміни інституційного та змістовного характеру в дизайн-освіті на часі. Стандартом вищої освіти в галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 022 «Дизайн» бакалаврського рівня закріплено перелік компетентностей здобувача вищої освіти за вказаним фахом, зокрема інтегральних, загальних і спеціальних. Підтримуючи такий підхід до структури компетентностей, слід наголосити, що інтегральна компетентність базується на контекстних знаннях, які означають усвідомлення цілісної картини пов'язаних між собою деталей дизайнерського фаху. Зокрема, інтегральна компетентність майбутнього дизайнера, закріплена в Стандарті вищої освіти за означеним фахом передбачає здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі дизайну, або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій і методів дизайну та характеризується комплексністю та невизначеністю умов¹⁷.

Закріплені в стандарті загальні та спеціальні компетентності, на нашу думку, відповідають ключовим компетентностям особи XXI століття, зокрема здатність комплексного розв'язання проблем; критичного мислення; розвинена креативність; здатність управління людьми; координації діяльності з іншими професіоналами; наявність емоційного інтелекту; здатність оцінювати ситуацію та приймати рішення; орієнтація на надання послуг іншим; здатність до переговорів; розвинена когнітивна гнучкість. Цілі Сталого розвитку імплементуються в фахових компетентностях дизайнера як:

- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного)

¹⁶ Чирва О.Ч. Світогляд сталого розвитку як складова дизайн-освіти. *Матеріали міжнародної науково-технічної конференції «Сталий розвиток промисловості та суспільства»*. (22–25 травня 2013 року) Том 2. Кривий Ріг. 2013. С. 355.

¹⁷ Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності 022 «Дизайн». Затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 13.12.2018 р. № 1391. С. 6. URL: <https://surl.li/tzjqbq>

суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

- здатність зберігати та примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій;

- здатність застосовувати у проектно-художній діяльності спеціальні техніки та технології роботи у відповідних матеріалах (за спеціалізаціями);

- здатність застосовувати знання прикладних наук у професійній діяльності (за спеціалізаціями);

- здатність досягати успіху в професійній кар'єрі, розробляти та представляти візуальні презентації, портфоліо власних творів, володіти підприємницькими навичками для провадження дизайн-діяльності¹⁸.

Як бачимо зі змісту та вимог Стандарту вищої освіти, дизайн-освіта повинна сформулювати системне уявлення про дизайн як важливий чинник соціокультурного розвитку в сучасних умовах, оскільки більшість фахових дисциплін викладається інтегровано, теорія дизайну має достатню наукову основу, яку складають, зокрема і надбання національної та всесвітньої культурно-мистецької спадщини, проте потребує подальших наукових досліджень та розробок.

Здобувачі дизайн-освіти повинні усвідомити прояви української ментальності, історичної пам'яті, національної самоідентифікації та творчого самовираження; навчитися застосовувати історичний творчий досвід, а також успішні українські та зарубіжні художні практики; враховувати українські етнокультурні традиції у стильових вирішеннях об'єктів дизайну, регіональні особливості етнودизайну у мистецьких практиках; розвивати екокультуру засобами дизайну.

Дизайн-освіта спрямовує здобувачів до формування художньо-проектної культури професіонала, яка включає вміння:

- виявляти та розв'язувати актуальні потреби суспільства, проблеми регіонального характеру;

- визначати мету, завдання та етапи проєктування, оцінювати об'єкт проєктування, технологічні процеси в контексті проєктного завдання, формувати художньо-проектну концепцію;

- аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти для розроблення художньо-проектних вирішень, створювати

¹⁸ Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності 022 «Дизайн». Затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 13.12.2018 р. № 1391. С. 7. URL: <https://surl.li/tzjqbq>

об'єкти дизайну засобами проектно-графічного моделювання, застосовуючи сучасне загальне та спеціалізоване програмне забезпечення;

- розуміти і сумлінно виконувати свою частину роботи в команді; визначати пріоритети професійної діяльності, усвідомлювати відповідальність за якість виконуваних робіт, забезпечувати виконання завдання на високому професійному рівні;

- дотримуватися стандартів проектування та технологій виготовлення об'єктів дизайну у професійній діяльності, враховувати властивості матеріалів та конструктивних побудов, застосовувати новітні технології у професійній діяльності;

- розробляти та представляти результати роботи у професійному середовищі, розуміти етапи досягнення успіху в професійній кар'єрі, враховувати сучасні тенденції ринку праці, проводити дослідження ринку, обирати відповідну бізнес-модель і розробляти бізнес-план професійної діяльності у сфері дизайну¹⁹.

Втілення Концепції сталого розвитку сприятиме зростанню інтегральної та фахових компетентностей майбутніх дизайнерів, вимагатиме напруженої роботи і консолідованих зусиль політиків, управлінців, державних службовців, освітян, науковців, митців, дизайнерів, усього прогресивного громадянства, учнівської та студентської молоді. Науковці наголошують на необхідності консолідації зусиль довкола збільшення значущості освіти та досліджень у галузі прогнозування та узгодження соціальних змін; забезпечення підвищення якості дизайн-освіти та наукових досліджень; подолання прірви між наукою, освітою та традиційними знаннями; посилення взаємодії між суб'єктами діяльності за межами університету, зокрема між місцевими громадами та підприємствами; сприяння розвитку ідей де централізованого та гнучкого дизайн-проектування²⁰.

Означені напрями імплементації Цілей Сталого Розвитку у змісті сучасної дизайн-освіти відкривають шлях до опанування здобувачами освіти наукових знань високої якості, формування вмінь, необхідних для спільної діяльності; глобалізують та єднують локальні освітні колективи. При цьому актуалізуються важливі аспекти забезпечення надійного підґрунтя щодо підвищення кваліфікації викладацького складу в галузі дизайн-освіти через створення і функціонування освітніх центрів, науково-дослідницьких та експериментально-творчих

¹⁹ Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності 022 «Дизайн». Затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 13.12.2018 р. № 1391. С. 7–8. URL: <https://url.li/tzjqbq>

²⁰ Чирва О.Ч. Світогляд сталого розвитку як складова дизайн-освіти. *Матеріали міжнародної науково-технічної конференції «Сталий розвиток промисловості та суспільства»*. (22–25 травня 2013 року) Том 2. Кривий Ріг. 2013. С. 355.

лабораторій за проблематикою теорії та практики сучасного дизайну та дизайн-освіти. Відсутність означених підрозділів зумовлює недостатність належної практики в організації дизайн-освіти, її науково-методичного супроводу та забезпечення кваліфікованим викладацьким складом.

Нагальною проблемою вітчизняної дизайн-освіти є належне підвищення її якості відповідно до європейських та світових тенденцій. У зв'язку з цим актуалізується потреба щодо залучення до процесу дизайн-освіти, окрім науковців та фахівців дизайнерів-практиків, представників суміжних галузей виробництва, управління на етапах навчального та творчого дизайн-проектування, експертного оцінювання, захисту кваліфікаційних робіт бакалаврського та магістерського рівня.

2. Реалізація Глобальних Цілей сталого розвитку в змісті професійної діяльності майбутнього дизайнера

Майбутній фахівець в царині дизайну повинен усвідомлювати, що сталий розвиток – це свідомо керований життєстверджуючий поступальний рух в гармонії з навколишнім світом, що безперервно розвивається, який має на меті вдосконалення середовища існування та його передачу в спадок наступним поколінням для задоволення усіх можливих людських потреб і запитів.

Дизайн для сталого розвитку (синоніми: енвайронментальний дизайн, екологічно стійкий дизайн, екологічно свідомий дизайн, стійкий дизайн) спрямований на зведення до мінімуму негативного впливу продуктів і систем на навколишнє середовище протягом усього життєвого циклу продукту. Це включає використання перероблених або відновлюваних матеріалів, зменшення споживання енергії під час виробництва та використання і мінімізацію утворення відходів. Окрім того, ідеєю сталого дизайну є дизайн для довголіття (створені продукти можна відремонтувати, а не замінити – це зменшує потребу в нових матеріалах та енергії для виробництва)²¹. Становлення світогляду сталого розвитку, нове розуміння шляху розвитку суспільства потребує впровадження мислення сталого розвитку в процесі проектування різноманітних дизайн-об'єктів та систем.

Дизайн – це спосіб створення продуктів, послуг та систем, а також механізм, за допомогою якого ми формуємо навколишнє матеріальне середовище, щоб задовольнити наші потреби та бажання. Нам імпонують погляди О. Сорочинської про те, що діяльність дизайну має базуватися на трьох принципах: проектування без відходів та

²¹ Сорочинська О. А., Танська В. В. Гармонія людини і природи через призму напрямів дизайну. *Вісник науки та освіти*, 2024 URL: perspectives.pp.ua

забруднення; забезпечення довготривалого використання продуктів та матеріалів; збереження природних ресурсів²². Тому, з позиції кругової моделі економіки можна говорити про круговий дизайн, який спрямований на переосмислення процесу створення продукту від початку до завершення терміну експлуатації та, що буде відбуватися з ним потім. Створений продукт повинен мати регенеративний життєвий цикл (бути багаторазового використання, підлягати ремонту, повторно використовуватись, перероблятись або перетворюватись). Будучи основою кругової моделі економіки круговий дизайн базується на реалізації низки принципів збереження довкілля²³:

- вибір матеріалів (перевага натуральним, переробленим або біорозкладним матеріалам);
- енергоефективність (мінімізація споживання енергії під час виробництва, використання та утилізації продуктів);
- зменшення відходів (створення продуктів із довгим терміном служби, які легко ремонтувати або модернізувати);
- біомімікрія (натхнення природними формами і процесами для створення більш ефективних і екологічних рішень);
- соціальна відповідальність (врахування дизайнерами соціальних аспектів виробництва та споживання).

Стратегія мислення на основі життєвого циклу означає врахування економічних, екологічних та соціальних впливів на всіх етапах життєвого циклу продукту або процесу (наприклад, викиди парникових газів, використання ресурсів, вплив на здоров'я тощо). Дизайн – це ітеративний процес, який ніколи не закінчується. Можна постійно тестувати й удосконалювати продукт чи послугу, розуміючи, як користувачі взаємодіють із вашим дизайном і як він вписується в ширшу систему. Процес кругового дизайну складається з чотирьох етапів і ґрунтується на таких підходах, як дизайн-мислення (англ. «design thinking») та дизайн, орієнтований на людину (англ. «human-centred design»)²⁴.

Дизайнери займають дуже важливу роль у процесі переходу до циклічної економіки, оскільки на етапі дизайну визначається близько 80% впливу на довкілля та здоров'я людей²⁵. Дизайн для сталого розвитку покликаний за допомогою творчих підходів знайти шляхи

²² Сорочинська О. А. Дизайн плакату як засіб екологічного просвітництва. *Перспективи та інновації науки*. (Серія «Педагогіка») 2024 URL: eprints.zu.edu.ua/2024

²³ Мусіна Л. А. Інновації та технології для розвитку зеленої ресурсоефективної економіки України / Л. А. Мусіна, Т. К. Кваша : монографія. Київ: УкрІНТЕІ, 2017. 138 с.

²⁴ Мартиненко Анастасія. Основи кругового дизайну. / за заг. ред. Ольга Мельник. Київ. Видавництво: Український культурний фонд. 2020. С. 19.

²⁵ Там само. С. 18.

забезпечення функціональності для задоволення наших потреб в сталій спосіб – без утворення відходів, забруднення та інших негативних наслідків. Ключ полягає в переосмисленні процесу з самого початку, щоб матеріали (технічні та біологічні) мали регенеративний життєвий цикл для стійкості планети, тобто щоб вони стали корисними неодноразово, завдяки ремонту, повторному використанню, переробленню або перетворенню.

Потенціал дизайну в реалізації ідей сталого розвитку є актуальним аспектом мінімізації впливу суспільства на довкілля. Суть використання сфери дизайну у реалізації цілей Концепції Сталого розвитку полягає у прийнятті екологічно свідомих рішень при розробці продукту. В умовах глобалізації, коли природний баланс часто порушується, дизайнери дедалі частіше звертаються до тем екологічної гармонії у своїх проєктах. Через використання естетики природних форм, кольорів та текстур, дизайн сприяє підвищенню екологічної свідомості, стимулюючи переосмислення ролі людини у природному середовищі.

Завдяки ретельному аналізу процесу створення продукту – від ідеї до утилізації в кінці терміну експлуатації, використанню еко-інноваційних методів дизайну, що сприяють створенню продуктів, які є візуально привабливими та екологічно чистими відбувається мінімізація впливу діяльності суспільства на природне середовище. Використовуючи креативність, інновації та візуальну комунікацію, дизайнери мають змогу формувати більш стійке майбутнє, де екологічні міркування займають центральне місце в процесі проєктування.

Окрім того, напрямки дизайну пропагують екологічні цінності шляхом використання альтернативних джерел енергії, безвідходних технологій створення продукту, рециклінгу, мінімізації витрат на утилізацію. Також зростає інтерес до екологічно дружніх матеріалів, енергоефективних рішень і концепцій «зеленого дизайну». Відображення цих ідей у дизайні не лише підкреслює гармонію людини з природою, але й сприяє активній участі суспільства у вирішенні екологічних проблем. У результаті виникають нові напрями у дизайні, які базуються на ідеях сталого розвитку, інтегруючи естетику природи в комунікаційні стратегії. Отже, дослідження гармонії людини і природи через напрями дизайну є актуальним, оскільки дозволяє розкрити потенціал дизайну як інструменту впливу на екологічну свідомість, культурний розвиток та формування нового, відповідального ставлення до природи.

Дизайнери займають дуже важливу роль у процесі переходу до циклічної економіки, оскільки на етапі дизайну визначається

близько 80% впливу на довкілля та здоров'я людей²⁶. Дизайн для сталого розвитку покликаний за допомогою творчих підходів знайти шляхи забезпечення функціональності для задоволення наших потреб в сталий спосіб – без утворення відходів, забруднення та інших негативних наслідків. Ключ полягає в переосмисленні процесу з самого початку, щоб матеріали (технічні та біологічні) мали регенеративний життєвий цикл для стійкості планети, тобто щоб вони стали корисними неодноразово, завдяки ремонту, повторному використанню, переробленню або перетворенню.

Потенціал дизайну в реалізації ідей сталого розвитку є актуальним аспектом мінімізації впливу суспільства на довкілля. Суть використання сфери дизайну у реалізації цілей Концепції Сталого розвитку полягає у прийнятті екологічно свідомих рішень при розробці продукту. В умовах глобалізації, коли природний баланс часто порушується, дизайнери дедалі частіше звертаються до тем екологічної гармонії у своїх проєктах. Через використання естетики природних форм, кольорів та текстур, дизайн сприяє підвищенню екологічної свідомості, стимулюючи переосмислення ролі людини у природному середовищі.

Завдяки ретельному аналізу процесу створення продукту – від ідеї до утилізації в кінці терміну експлуатації, використанню еко-інноваційних методів дизайну, що сприяють створенню продуктів, які є візуально привабливими та екологічно чистими відбувається мінімізація впливу діяльності суспільства на природне середовище. Використовуючи креативність, інновації та візуальну комунікацію, дизайнери мають змогу формувати більш стійке майбутнє, де екологічні міркування займають центральне місце в процесі проєктування. Зокрема в екодизайні реалізуються принципи:

- рециклінгу (використання матеріалів вторинної переробки);
- вибіркової заміни (підвищення життєвого циклу продукту шляхом заміни не всього виробу, а лише окремих зіпсованих деталей);
- енергозбереження (застосування «чистих», альтернативних джерел енергії, енергозберігаючих технологій, гібридних двигунів і ін.);
- довговічності (застосування надійних матеріалів, конструкцій, покриттів);
- узгодженості (зіставлення строку служби продукту зі строком його фізичного та/або морального зносу);
- сировинної доцільності (наприклад: створення дитячої книги, матеріалом якої слугував екологічно чистий, безкислотний папір вторинної переробки);

²⁶ Мартиненко Анастасія. Основи кругового дизайну. /за заг. ред. Ольга Мельник. Київ. Видавництво: Український культурний фонд. 2020. С. 18.

- компактності, мультифункціональності, адресного проектування;
- інноваційного проектування та біонічного формоутворення.

Окрім того, напрямки дизайну пропагують екологічні цінності шляхом використання альтернативних джерел енергії, безвідходних технологій створення продукту, рециклінгу, мінімізації витрат на утилізацію. Також зростає інтерес до екологічно дружніх матеріалів, енергоефективних рішень і концепцій «зеленого дизайну». Відображення цих ідей у дизайні не лише підкреслює гармонію людини з природою, але й сприяє активній участі суспільства у вирішенні екологічних проблем. У результаті виникають нові напрями у дизайні, які базуються на ідеях сталого розвитку, інтегруючи естетику природи в комунікаційні стратегії.

ВИСНОВКИ

Майбутній фахівець-дизайнер має керуватись принципами економічної, екологічної соціальної сталості та системності під час підготування кваліфікаційних робіт. Науковці підкреслюють не обхідність трансформувати свідомість майбутнього фахівця від економічної до екокультурної в умовах сталого розвитку світу й України. Це насамперед передбачає залучення до навчального процесу певного обсягу екологічних, природоохоронних, соціокультурних знань, психологічних, емоційних, етико-моральних аспектів взаємодії людини і природи, людини і суспільства, які спрямовані на спростування феноменів жорстокості, бездумної поведінки людини в природі та суспільстві, впровадження гуманістичного світосприйняття, мислення та діяльності в світі.

Аналіз наукової літератури, нормативних документів у галузі дизайн-освіти та практики показав, що у розвитку інтегральної, фахових компетентностей, художньо-проектної культури майбутнього дизайнера екологічний і соціокультурний чинники набувають особливого значення і стають підґрунтям формування не лише гармонійного предметного простору середовища, а і становлення світогляду сталого розвитку – складного фахового утворення майбутнього дизайнера. Світоглядні орієнтири художньо-проектної культури особистості дизайнера потребують постійного оновлення на різних етапах та усіх сферах життєдіяльності. Відповідно постає проблема неперервної дизайн-освіти, мета якої – збереження і відтворення природних ресурсів, формування гуманістичного соціокультурного простору і системи цінностей, які здатні забезпечити сталий розвиток людства.

Перспективним полем подальших досліджень у галузі дизайн-освіти є виховання соціально-екологічної активності особистості, розвиток її здатності не лише моделювати, але і прогнозувати наслідки дизайн-діяльності, забезпечувати можливості отримання основних уявлень про природні і соціокультурні системи, та шляхи безпечної взаємодії людини і навколишнього середовища. В умовах неперервної дизайн-освіти становлення світогляду сталого розвитку стає одним з ключових положень формування особистості майбутнього фахівця.

АНОТАЦІЯ

У статті представлено дослідження актуальної проблеми імплементації ціннісних концептів та орієнтирів суспільства сталого розвитку у змісті дизайн-освіти в умовах інтеграції України до Європейського Союзу. В умовах глобалізованого світу фахова компетентність особистості дизайнера, що виявляється в умінні розв'язувати проблеми в умовах невизначеності завдань і варіативності можливих результатів стає рушійним компонентом забезпечення сталого розвитку суспільства, його економічного зростання, утвердження соціальної справедливості та раціонального природокористування.

Література

1. Авер'янова Н., Гук Л. Сучасний стан дизайнерської освіти в Україні. *SWorld Journal*. 2018. №11. Частина 5. С. 93–97.
2. Алексєєва С. Концепція підготовки майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри. *Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2018. № 17. С. 22–26.
3. Близнюк М. Екологічний дизайн: теоретичні основи, принципи, освітня складова. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2017. Вип. 33. С. 141–153.
4. Дизайн-освіта: проблеми та перспективи : матеріали III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., (присвячена міжнародному Дню дизайнера), (11–12 квітня 2018 р., м. Полтава) / уклад. Є.В. Кулик, І.В. Савенко ; ПНПУ імені В.Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2022. 309 с. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10999>
5. Згуровський М. З. Досвід освіти зі сталого розвитку в НТУУ «КШ» *Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури*. 2009. Випуск № 36. С. 169–178.
6. Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції. Збірник матеріалів Міжнародної науково-

методичної конференції професорсько-викладацького складу і молодих учених в рамках VIII Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2015». м. Харків, 15–16 жовтня 2015 року /За загал. ред. Даниленка В.Я. Харків : ХДАДМ, 2015. 220 с.

7. Лелеченко А. П. Проблеми досягнення глобальних цілей як конвергенція ціннісних орієнтирів сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 118–123. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.23.118>

8. Мартиненко Анастасія. Основи кругового дизайну. /за заг. ред. Ольга Мельник. Київ. Видавництво: Український культурний фонд. 2020. 28 с.

9. Мигаль С., Мигаль В., Мигаль Г. Стратегія розвитку дизайн-освіти в повоєнній Україні: трансдисциплінарний підхід. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Архітектура»*. № 2 (10). 2023. С. 119–129. URL: <https://doi.org/10.23939/sa2023.02.119>

10. Мусіна Л. А. Інновації та технології для розвитку зеленої ресурсоефективної економіки України /Л. А. Мусіна, Т. К. Кваша : монографія. Київ: УкрІНТЕІ, 2017. 138 с.

11. Папанек В. Дизайн для реального світу. Екологія людства та соціальні зміни. Київ: ArtHuss. 2020. 480 с.

12. Природоорієнтовані рішення для сталих міст. Гід для прийняття рішень. URL: <http://surl.li/uwknrc>

13. Прусак В. Ф. Особливості екологічного світогляду майбутнього дизайнера в системі неперервної освіти. *Наукові записки Тернопільського нац. пед. університету імені В. Гнатюка. Сер. Педагогіка* /гол. ред. Г. Терещук. Тернопіль, 2011. № 2 С. 86–90.

14. Сорочинська О. А., Танська В. В. Гармонія людини і природи через призму напрямів дизайну. *Вісник науки та освіти*, 2024. URL: perspectives.pp.ua

15. Сорочинська О. А. Дизайн плакату як засіб екологічного просвітництва. *Перспективи та інновації науки*. (Серія «Педагогіка») 2024 URL: eprints.zu.edu.ua 2024

16. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності 022 «Дизайн». Затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 13.12.2018 р. № 1391. URL: <https://surl.li/tzjqbq>

17. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki>

18. Терентьева Н.О., Чабаненко Ю.А. Цілі Розвитку Тисячоліття: освітнянський контент. Черкаси. 2017. 88 с.

19. Чирва О.Ч. Світогляд сталого розвитку як складова дизайн-освіти. *Матеріали міжнародної науково-технічної конференції «Сталий розвиток промисловості та суспільства»*. (22–25 травня 2013 року) Том 2. Кривий Ріг. 2013. С. 355–358.

20. Циркулярна економіка: як новий спосіб господарювання в умовах цифрової трансформації : колективна монографія / За ред. Татомир І. Л., Квасній Л. Г. Трускавець: ПОСВІТ. 2021. 124 с.

21. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Київ. 2017. 176 с. URL: <https://surl.li/qakgpq>

22. Brundtland, G.H. Our common future – Call for action. *Environmental Conservation*, 1987. 14(4): pp. 291–29.

23. Butlin J. Our common future. By World commission on environment and development. *Journal of International Development (en)* 1 (2). London, Oxford University Press, 1987. pp. 284–287.

24. The Rio Declaration on Environment and Development, 1992. URL: www.unesco.org/.../RIO_E.PDF

Information about the authors:

Krasovska Olha Oleksandrivna,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Profesor at the Department of Theory and Methods

of Primary Education,

Academician Stepan Demianchuk International University

of Economics and Humanities

321, Soborna str., Rivne, 33024, Ukraine

Kolesnyk Nataliia Yevgenivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Profesor,

Associate Profesor at the Department of Fine Arts end Desing,

Zhytomyr Ivan Franko State University

40, Velyka Berdychivska str., Zhytomyr, 10008, Ukraine

Krasovska Olesia Oleksandrivna,

Master Student,

Academician Stepan Demianchuk International University

of Economics and Humanities

321, Soborna str., Rivne, 33024, Ukraine